

HIŞÂM b. AMMÂR

(هشام بن عمار)

Ebû'l-Velid Hişâm b. Ammâr
b. Nusayr es-Sülemî ed-Dimaşkı
(ö. 245/859 [?])Kıraat-i seb'adan olan
İbn Âmir kıraatinin
iki râvisinden biri, muhaddis.

153 (770) yılında muhtemelen Dimaşk'ta doğdu. İbn Fazlullah el-Ömerî kaynaklarda onun ayrıca "Zaferî" nisbesiyle anılmasını, büyük dedesi Meysere'nin duası sayesinde üstün başarılarla ulaşması ile açıklamaktadır. Hişâm'ın hayatı ve öğrenimi hakkında fazla bilgi yoktur. Erginlik çağından itibaren ilme yönelen Hişâm'a babası büyük destek vermiş, evini satıp onu hacca göndererek İmam Mâlik ve başka âlimlerle görüşmesini sağlamıştır.

Kıraati, İbn Âmir'in meşhur talebesi Yahyâ b. Hâris ez-Zimârî'nin yetiştirdiği İrâk b. Hâlid ve Eyyûb b. Temîm'den öğrenen Hişâm Mâlik b. Enes, Velid b. Müslim, Müslim b. Hâlid ez-Zencî, İsmâil b. Ay-yâş, Süfyân b. Uyeyne gibi âlimlerden hadis tahsil etmiştir. Kendisi de Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm, Ebû'l-Hasan el-Hulvânî, Ahfeş ed-Dimaşkı ve Ebû Ali İsmâil b. Huveyris'e kıraat öğretmiş; hocalarından Velid b. Müslim ve Muhammed b. Şuayb ile Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm, Buhârî, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce, Ebû Hâtim er-Râzî, Ebû Zür'a er-Râzî gibi âlimler kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Buhârî'nin *el-Câmî'u's-şâhihî*'i ile Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce'nin sünenlerinde onun rivayet ettiği hadislere yer verilmiştir.

Bazı kaynaklarda "Dimaşk'ın hatibi, mukrii, muhaddisi, fakihî" gibi ifadelerle tanıtilen Hişâm b. Ammâr (meselâ bk. Zehebî, *Mizânü'l-i'tidâl*, IV, 302) uzun yıllar Dimaşk (Ümeyye) Camii'nde hatiplik yapmıştır. Fakat onun asıl şöhreti kıraat ve hadis alanında olmuştur. Dimaşk'ın kıraat ustası olan hocası Eyyûb b. Temîm vefat edince kıraat konusunda imâmet, İbn Âmir kıraatinin diğer râvisi İbn Zekvân'la kendisine intikal etmiş, İbn Zekvân daha çok kıraat ve zapt yönüyle tanınırken Hişâm fesahat, rivayet ve ilimdeki üstünlüğü ile meşhur olmuştur. İbn Zekvân'ın ölümünden sonra ise İbn Âmir'in kıraati için herkes Hişâm'ın çevresinde toplanmıştır. Bu alandaki otoritesi sebebiyledir ki İbn Mücâhid'in (ö. 324/936) *Kitâbü's-Seb'â'sından* sonra yedi kıraat ko-

nusunda telif edilen ve imamların râvilerini iki kişiyle sınırlayan eserlerin hemen hepsinde İbn Âmir'in kıraati için tercih edilen iki râviden biri Hişâm b. Ammâr olmuştur.

Zehebî, Hişâm'ın çok sayıda hadis rivayet ettiğini belirtmiş, Ebû Zür'a er-Râzî de Hişâm'dan faydalanmayanların on bin hadisten mahrum kaldığını söylemiştir (Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâ'*, I, 398, 399). Ebû'l-Hasan el-İcî Hişâm için "sadûk" demiş (*eş-Sikâat*, s. 459), bir başka vesileyle onun hakkında "sika" terimini kullandığı kaydedilmiştir (Mizzî, XXX, 247). Yahyâ b. Maîn de Hişâm'ın sika olduğunu belirtmiştir. Nesâî ondan "lâ be'se bih" (zararı yok) diye söz ederken Dârekutnî sadûk olduğuna işaret eder. Ebû Dâvûd ise Hişâm'ın 400'den fazla aslı olmayan hadis rivayet ettiğini ileri sürmüştür. Hişâm ayrıca hadis rivayetinden ücret aldığı için eleştirilmiş, hatta hadis metinlerinin sık veya seyrek yazılışına göre fiyat değiştirdiği iddia edilmiş, bu yüzden hadislerini rivayet etmekten vazgeçenlerin bulunduğu söylenmiştir. Zehebî de muhtaç olmadığı halde onun bu şekilde davranmasını yadırgamıştır (*A'lâmü'n-nübelâ'*, XI, 426). Ebû Hâtim, Hişâm'ın önceleri yazılı metinden rivayette bulunduğu halde yaşlandıktan sonra bunu terkettiğini, kendisine verilen her şeyi araştırıp incelemeye kabullendiğini zikretmektedir.

Bazı kelâm konularında tartışmaya yol açan görüşler de ileri süren Hişâm b. Ammâr'ın bu görüşlerinden biri halku'l-Kur'an* meselesiyle ilgilidir. Ona göre Cebrâil'in ve Hz. Peygamber'in okuduğu Kur'an lafızları mahlûktur. Hişâm'ın bu görüşü Ahmed b. Hanbel tarafından Selef akidesine aykırı bulunarak ağır bir dille eleştirilmiştir. İbn Hanbel'i öfkelenen diğer bir husus da Hişâm'ın bir hutbesinde yer alan, "el-Hamdü lillâhillezî tecellâ li-halkihî bi-halkihî" (Yaratma fiiliyle mahlûkatına tecelli eden Allah'a hamdolsun) ifadesidir. Ahmed b. Hanbel, Kur'an'da Allah'ın sadece Tûr dağına tecelli ettiği bildirildiğine göre (el-A'râf 7/143) bunun dışında bir tecelliden söz edilemeyeceğini kaydeder. Zehebî de Hişâm'ın bu ifadesini doğru bulmadığını belirtir. Fakat Zehebî, her iki âlim de aynı dönemde yaşadığından Ahmed b. Hanbel'in Hişâm hakkındaki eleştirilerinin ihtiyatla karşılanması gerektiğini de ifade eder (*a.g.e.*, XI, 432).

İbn Kuteybe, Hişâm b. Ammâr'a Şia'ya mensup âlimler arasında yer verirken Mu-

ammed b. Feyz el-Gassânî onun Hz. Ali'yi halife olarak kabul ettiğini belirtmiş, Zehebî de Hişâm'ın çevresindeki re'yi taraftarlarına muhalefet ederek hadis ehline tâbi olduğunu bildirmiştir. Hişâm 30 Muharrem 245 (7 Mayıs 859) tarihinde Dimaşk'ta vefat etti. Onun 244 (858) veya 246 yılının Safer ayında (Mayıs 860) öldüğü de kaydedilir.

Eserleri. Hişâm b. Ammâr'ın kaynaklarda zikredilen eserleri şunlardır: 1. *el-Meb'ûş*. Sehâvî bu kitabı siyere dair eserler arasında zikretmiş, Rûdânî de (ö. 1094/1683) eserin kendisine kadar ulaşan rivayet senedini vermiştir. 2. *Fezâ'ilü'l-Kur'an*. Eseri Dâvûdî zikretmektedir. 3. *el-Fevâ'id*. Fuat Sezgin, İbn Hacer'in bu eserden iktibasta bulunduğu işaret eder (*GAS*, I, 112). 4. *Ehâdis*. Hişâm'ın bazı mecmualarda yer alan hadislerinin bir kısmı günümüze kadar gelmiştir (*a.g.e.*, I, 112). 5. *Cüz' fihî 'avâli ehadîsi Mâlik* (*a.g.e.*, I, 464; ayrıca bk. *DİA*, VIII, 147).

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, VIII, 199; a.mlf., *et-Târîhu's-şagîr*, Beyrut 1406/1986, II, 351; İcî, *eş-Sikâat*, s. 459; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 624; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, IX, 66-67; İbn Hibbân, *eş-Sikâat*, IX, 233; İbnü'l-Kayserânî, *el-Cem' beyne ricâli's-Şahîhayn*, Beyrut 1405, II, 548-549; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXX, 242-255; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XI, 420-435; a.mlf., *Ma'rifetü'l-kurrâ'* (Altıkulaç), I, 396-402; a.mlf., *Mizânü'l-i'tidâl*, IV, 302-304; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 241-250*, s. 520-528; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 451; İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlik*, Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 3418, V, 107-108; İbnü'l-Cezerî, *Ğayetü'n-nihâye*, II, 354-356; İbn Hacer, *Tehzîbü'l-Tehzîb*, XI, 51-54; Sehâvî, *el-İ'lân bi't-tevbih*, s. 166; Dâvûdî, *Tabâkâtü'l-müfessirin* (Lecne), II, 352-353; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 109-110; Rûdânî, *Şılatü'l-halef bi-mevsûli's-selef* (nşr. Muhammed Hacî), Beyrut 1408/1988, s. 402; Sezgin, *GAS*, I, 111-112, 464; M. Câsim Hamâdî, *Mevâridü'l-Belâzürî*, Mekke 1407/1986, II, 514-527; M. Yaşar Kandemir, "Cüz", *DİA*, VIII, 147.

TAYYAR ALITKULAÇ

HIŞÂM b. AMR

(هشام بن عمرو)

Hişâm b. Amr el-Fuvatî eş-Şeybânî
(ö. 218/833'ten önce)Mu'tezile'nin
Basra ekolü kelâmcılarından.

Hayatı hakkında kaynaklarda yeterli bilgi yoktur. Basra'da doğduğu öne sürülmekte, Halife Me'mûn döneminde (813-833) Bağdat'ta bulunduğu ve muhteme-